

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

D R A U G A S

Saturday supplement

1996 m. vasario mėn. 10 d. / February 10, 1996

Nr. 29(6)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Kada pasigydyt Lietuvos medicina?

Oftalmologų metiniame susirinkime, kuris įvyko Atlanta, Georgia, netikėtai sutikau viešnia iš Lietuvos. Tai buvo Vilniaus Santariškių ligoninės akių skyriaus vedėja. Pasijutau, „kaip senais laikais“, tarybinę Lietuvą. Kaip ir senais laikais, prasidejo nomenklatūrinis pasipūtimas ir komunistinė dezinformacija. Ši gydytoja paskelbė, kad niekas nėra davęs gerų instrumentų Santariškių ligoninės klinikai. Aš docentei priminiau, kad esu davęs jiems vartoti visai naują, 20,000 dolerių vertės Humphrey kompiuterizuotą akių pločio matavimo instrumentą. Ji atkrito, kad aš instrumentu nedovanojau, o tik paskolinau. Paaiškinau, jog aš todėl paskolinau, kad nesąžiningas biurokratas neparduotų ar neišmainytų šio instrumento į kitą, kurio būtų galima užsidirbti pinigų.

Šios docentės kelionė į Ameriką jau ne pirmą kartą užmojojo Lietuvos Sveikatos apsaugos ministerijai. Matyt, tokiu būdu atsilygino už jos ištikimą tarnybą medicinos nomenklatūrai. Prie to paties stalo sėdėjo du jauni Lietuvos okulistai. Įdomu pastebėti, kad jų kelionės apmokėjo ne Lietuvos Sveikatos apsaugos ministerija, o Amerikos „Liūtų“ klubas. Lietuvos Sveikatos apsaugos ministerija leidžia pasižinėti seniams gydytojams, o amerikiečiai bando išmokyti Lietuvos jaunimą.

Santariškių akių kliniką aplankiau dar Andropovo laikais. Klinikai atvežiau amerikietiškus vaistus, lėšų, instrumentų. Stebino, kad gydytojos visai nenorėjo pasikalbėti apie oftalmologiją. Sėdėjome prie kavos su pyragais, ir jos kalbėjo apie mano amerikietišką akcentą. Tai pasikartoję dar du kartus, kol aš supratau, kas darosi. Šios komunistinės gydytojos visai nesidomėjo mano akcentu, jos tik šaipėsi iš manęs; norėjo pabrėžti, kad, nors Amerikos lietuviai yra pranašesni profesinėje srityje, jos yra lietuviškesnės.

Tada aš pradėjau domėtis jų žodynu; kai išgirdėdavau negirdėtą žodį ar posakį, aš paklausdavau, iš kur tas žodis. Jos susigėdo, kai pastebėjo, kiek daug rusicizmų jos naudoja. Suprantama, kad Amerikos lietuviai, gimę ir augę Amerikoje, toli nuo lietuviškų telkinių, turi amerikietišką akcentą. Nepateisinama, kad lietuviškas, profesionalus, gimęs ir augęs Lietuvoje, surusėjo.

Gydytojos labai norėjo vakarietiško mikroskopo arba lazerio. Tai joms būtų buvę labai pelninga, nes pacientai būtų brangiai mokėję už gydymą. Aš padovanojau Universitetui kompiuterizuotą perimetrą, nes tai yra esminis irankis glaukomos tyrimui. Glaukoma yra neskausminga liga. Dažnai pacientas nežino, kad ją turi ir už tokį tyrimą pinigų nemokės. Instrumento paskolinimas buvo savotiškas patikrinimas. Išaiškėjo, kad gydytojos visai nesidomi modernia medicina ir paciento sveikata. Jos domisi tokiu gydymu, kuris būtų pelningas. Todėl kompiuterizuotas perimetras nebuvo įvertintas ir buvo nustumtas į šalį.

Neseniai netikėtai teko susitikti buvusį Lietuvos Gydytojų sąjungos pirmininką, puotaujantį Ateitininkų namuose, Lemont, Illinois. Gydytojas visą vasarą praleido Amerikoje. Jo vaikai, gydytojai, isidarbina Amerikoje. Buvęs Sveikatos apsaugos ministras taip pat turi sūnų gydytojų, kuris dirba Amerikoje. Taigi medicinos nomenklatūros tarnautojų vaikai, pasinaudodami tėvų ryšiais, isidarbina Amerikoje, ir jų tėvai turės kur bėgti, jei sąlygos Lietuvoje toliau blogės.

Lietuvos nomenklatūros elgesys labai primena tą samdinį Evangelijoje, kuris žinojo, kad bus atleistas iš darbo ir, nuejęs pas šeimininko skolininkus, pakeitė knygas šeimininko nenaudai. Tokiu būdu jis norėjo užsitikrinti ateitį, kad, šeimininkui jį atleidus, jis bus pasamdytas tų, kurie pasipelnė iš jo apgaulystės. Kunigams visada labai sunku išaiškinti šį Kristaus mokymą. Pamokslininkų išvada yra, kad Kristus ragina mus planuoti ateitį. Nomenklatūristai, naudodamiesi valdžios privilegijomis, rūpinasi užsitikrinti savo ateitį. Lietuvos žmonės, jei nori užtikrinti savo ateitį ir sveikatą, turi kuo greičiau sugriežti nomenklatūristus, kurie begėdiškai išnaudoja medicinos sistemą, tuo pačiu šią sistemą marindami.

Komunistinė medicinos sistema buvo prasta, tačiau ji išlaikė tam tikrą discipliną. Vakarietiš-

(Nukelta į 4 psl.)

Silkės ir kiaušinio kova

Iš Vinco Krėvės archetipų gyvenimo

REGIMANTAS TAMOŠAITIS

Kasdienybės detalė, suvokta ne tiesioginiu pojūčiu, bet per kalbos ženklą, žodį, gali kartais nušvisti netikėtomis reikšmėmis – ypač jeigu ji isikūnija meninio teksto erdvėje. Tuomet šiaip koks buities niekniekis išsineria iš banalybės dangalo ir pasirodo besas apaugęs pačios kalbos senumo kultūrine semantika – lyg tas smėlio trupinėlį spinduliuojančių perlumutų. Kas gali pasakyti, kokia yra perlumutro spalva? Pasakomi tik spalvos niuansai, interpretacijos. Nes kokybė, ypač mense – neapibrėžiama nei sąvokomis, nei formulėmis, nei panašiomis kiekybinio protavimo struktūromis. Tenka griebtis palyginimų, analogijų, tautologijų, metaforų ir pan. Žalia spalva yra tokia kaip žolės. Čia abu žodžiai fonetiškai ir semantiškai yra beveik tapatūs (žalia žolė), skiriasi tik funkcijos – predikatinė ir subjektinė. Žolė yra žalia ir žaliuoja labai įvairiai, tad ir žodžiai, reikalingi šiai spalvai gamai apibūdinti, gali daugintis kaip patys žolynai. Na, o kaip apibrėžti tokias būsenas kaip malonumas, meilė, liūdesys? Rašytojas jas gali perteikti meninių priemonių sistemomis, tačiau kaip kritikai visa tai išverstį į aiškią mokslinę kalbą?

Lengviausias kelias tai minėti palyginimai, analogijos, parafrazės. Perlo spalva yra maždaug tokia, kaip ji subrandinusios terpsės – kriauklės perlumutro. Žodinėse realijose atsispindi jas sukūrusi kultūrinė aplinka. Meninio kūrinio semantikoje atsispindi kūrejo sąmonė. Literatūros kritiko darbas irgi dažnai yra šiek tiek stilistiškai pakitusi originalo parafrazė. Rašoma, jog poeto, pvz., Kazio Borutos, eilėraščių tonas nervingas, tūžmingas, balsas trūkčiojantis,

mintis trupa byrančių strofų ardonomis sintagmomis ir pan. Kritikas savais žodžiais, bet ne mažiau įspūdingai, poetiškai ir emociškai aidu atkartoja poeto stilistines intonacijas ir visa kita, vos nepranokdamas poeto. Tai, aišku, teikia darbui neabejotinos vertės, jis darosi įdomus, gyvas, nescholastiškas (kiekvienam sveikam žmogui nuobodu skaityti sausius akademinius muresius). Klausimas toks: kaip ištrūkti iš kūrinio orbitos ir pažvelgti į jį aiškiai teoriniu žvilgsniu. Tai distancijos ir metodo problema.

Dar vienas pavyzdys: štai po Janinos Riškutės recenzijos „Svies mėlynas dangus“ (*Literatūra ir menas*, 1994, Nr. 48) beveik nebūtina skaityti dar ir Juditos Vaičiūnaitės rinkinio – *Pilkas šiaurės namas* – taip puikiai recenzentė perteikia visas nuotaikas ir vaizdus.

Kritikas dažnai būna maždaug kaip poetas – kongenialus, t.y. beveik genialus. Impresionistinių interpretacijų tandemu amžiuje, atrodo, kiekvienas žymesnis poetas gimsta su jo kalbą mokančiu žymesniu interpretatoriumi. Bet jei atsiranda keli vieno autoriaus interpretatoriai, darosi pastebimi aiškinimų skirtumai – pasirodo ir kritikai turi savo individualių stilių, prigimtį, patirtį ir t.t. Viso to negali nuslepti teiginiai apie aspektų, požiūrio kampo skirtumus – lieka ta pati įkyrėjusi subjektyvaus kalbėjimo problema. Literatūros kritika, kaip ir kiekvienas kitas mokslas, turinti savo principų ir kategorijų aparatą, privalo kalbėti apie kūrinį objektyviai (tai nereiškia, jog apie meną kūrinį imanoma viską pasakyti iki galo ir uždaryti jį formulėje).

Vincas Krėvė-Mickevičius (1882-1954) paskutiniai savo gyvenimo metai.

Balio Raugo nuotrauka

Visu tuo nieko naujo nepasakytą ir nekeliama pretenziją išspėsti subjektyvumo klausimą – viskas liks kaip buvo. Čia bus kalbama apie kitą variantą. Štai nuo kritikos subjektyvizmo mus bando apsaugoti rūstoki archetipinių-semantinių gelmių gnostiniai šifruotojai. Tame pačiame *Literatūros ir meno* numeryje Ananda Coomaraswamy, nepaisant žaismingo savo vardo (Palaizingasis šventasis Kumaras – indų mitologijoje yra tokie keturi amžinai jauni dieviškieji berniukai), rimtai moko, jog tik paviršutiniški estetai gerisi kūrinio paviršiumi („Meno simbolių interpretavimas“ – abu straipsniai *Literatūroje ir mene*, 1994 lapkričio 26, Nr. 48). Paviršiu, tiesiogine prasme gali suprasti ir arkliai. O štai gelmė – net ne kiekvienas žmogus, nes „simbolio supratimas yra esminis dalykas, o žiūrovo protingumas – atsitiktinis“. Pastaroji tezė gana taikli, bet šiuo atveju svarbiau rytiškai tradicinę autoriaus nuostata, kuria remdamasis jis kūrinio vertę centrą perkelia iš kūrejo individualybės, kaip empiriškumo ir atsitiktinumo raiškos, į amžinųjų simbolių sritį. „Reikšmingiausi konkretaus meno kūrinio elementai yra tie, kurie lieka nepakitę tūkstantmečius [...] o mažiausiai reikšmingos tos stiliaus variacijos, kurios įgalina datuoti konkretų darbą ar priskirti jį konkrečiam dailininkui“. Su ilgąmžiu elementu reikšmingumu galima sutikti,

bet abejotinas atrodo estetinio fenomeno specifiskumo nuvertinimas. Nelabai įtikinamas toks esencializmas ir meninio kūrinio dichotomizacija, jo perskėlimas į dvi puses, kur estetinis pradai paaukojamas gnostinei pažintinei funkcijai. „Mus klaidina mūsų pačių istorinės interpretacijos“ (tai jau žinoma hermeneutikos problema), rašo Coomaraswamy, tad reikia įveikti istoriškumą (autoriaus individualumą) ir pasiekti metafizinę gelmę: nuo estetinio žaismo, „formos juslinės vertės“ eiti prie „protinės erdvės“. Taigi nuo perlo spinduliavimo iki jo esmės – cheminės kvarco trupinėlį formulės. Taip galima suardyti meną ir atsidurti mokslinėje dykumoje, kur neliks jokio žmogiskosios gyvybės pėdsako, tik vieni dievai arba inertiškas materijos smėlis. Žmogus gyvena mense, o ne objektyvumo tyruose. Meno kūrinį galima vienareikšmiškai vertinti ir ne menotyriinių disciplinų metodais, pvz. freudiškai išaiškinus kūrejo psichopatologinius kompleksus – bet tai pasiekama kūrinio sunaikinimo kaina, arba tiksliau – pats kūrinys išsprūsta su visomis savo prasmėmis, o mokslininkas lieka vien su savo teorija.

Meno kūrinio kaip archetipinių simbolių kontempliacija – svarbus ir vaingas dalykas. Bet ar simbolio galia prieštarauja menininko individualios vaizduotės galiai? Štai Krėvė galima atpažinti iš kelių sakinių – ar tai rodo

„mažiau veiksmingos variacijos“ atvejį? Kaip žinome, Krėvė siekė pavaizduoti epinę tautos dvasią, bet, kaip ir turi atsitikti su moderniuoju laiku žmogui, aiškiausiai pavaizdavo savo paties sielą. Jei moderniajai epochai suteiksime negatyvias konotacijas, sutiksime su Coomaraswamy, jog žmogus „dekadanso periode daugiau reiškiasi, negu išreiškia“. Tačiau gal simboliniai archetipai sėkmingai gyvuoja ir subjekto aktyvumo epistemoje (Michel Foucault)? Simbolis gali spontaniškai įsijungti į vieningą meninę kūrinio sistemą ir veikti skaitytojo sąmonę savo figūratyvumu (kai jaučiama, jog šis daiktas čia labai „tinka“). Nes statistinio skaitytojo protingumas tikrai yra atsitiktinis. Taigi archetipinis simbolis ir kūrejo individualybė, įtraukianti šį simbolį į savo menines vaizduotes lauką, ne neigia, bet stiprina vienas kitą (be meninio įprasminimo estetiniu požiūriu pats savaime simbolis yra neveiksmingas, mažai ką reiškia). Ir nebūtinai ši sąveika gali būti išsifruojama racionaliai artikuliuojamo pažinimo lyggyje. Mense simbolis gali „žaisti slepynių“.

Idomumo delei pažvelkime šiuo požiūriu į kokią paprastesnį „buitiškesnį“ kūrinį, lyg ir nepretenduojantį į joksias archetipines gelmes.

(Nukelta į 2 psl.)

Petro Katsausko (Vilnius) nuotrauka: „Širdies persodinimo operacija“.

Iš 1994 metų Lietuvos fotografijos parodos Čikagoje, kurios tema buvo „Skausmas ir liūdesys“.

Silkės ir kiaušinio kova

(Atkelta iš 1 psl.)

„Motėrelės, ar neturite šerių, vištų, kiaušinių? – pirštu langan belsdamas, klausė viena tokią [pavasarijančią] dieną Kušlius“.

Kiekvienas čia iškart apžėjęs Krėvės „Silkes“.

Jau pirmoje personažo charakteristikoje iškyla opozicinių eilių vystymosi užuomazga, užduota Krėvės kontraversinio meninio principo logika. Stiklas skiria dvi komunikuojančias ir konkuruojančias erdves, kultūras, pozicijas. Opozicija plėtojasi tekste objektyviomis struktūromis: laukas/vidus; svetimas/savi; „nekrėkštas“/krikščionys; klajoklis/šeimininkė; pagaliau vyras/motėrelė. Kušlius reprezentuoja seną, kaip ir jis pats, semitinę kultūros liniją; namo šeimininkė Gerdvilienė atitinkamai būtų „jafetinės“ linijos reprezentantė. Nors tekste ji tarsi ir krikščioniškos prasmės konvencionalių frazių, apskritai ji atstovauja Motinos Dievės (Marija Gimbutienė) gamtiškajai, „pagoniškajai“ religijai bei kultūrai (tai paryškina kiti kūrinių elementai). Taigi pradinė situacija – vyriškoji rūstiojo Dievo religija „prie vartų“ (ante portas) – nors kūrinyje svarbiausia ne šis aspektas.

Kad vaizdas būtų pilnesnis ir dinamiškesnis, pravarstytatstatyti trilypę struktūrą, būdingą ne tik indoeuropietiškiems modeliams. Tarnaitė Marcelė (ji kartu su piemeniu užima tarpinę padėtį: ne svetimi, bet ir ne šeimininkai, lyg ir atspalaidavę tradicijos elementai, silpnųjų šaknų veikėjai), nusikariaudusi išvargusių žmogų, tinkanti jai į tėvus, tegul bus „chamitė“. Jos ir vardas nelietuviškos kilmės – morfologiškai perdaryta Miriam, Marija. Tiesiog lietuviškai krikščioniškas vardas. Marcelė yra savotiškas kultūrinis buferis (kultūrinės transformacijos terpė, „kanalas“) tarp to, Lietuva užklydusio Jobo ar Agasero, Amžinojo žydo, ir tarp lietuviškosios pramotės Gerdvilienės (ši onomatopėja spinduliuoja kažkokį lietuviškos kokybės gerį, kaip, tarkim, Pikčiurnienė – lietuviška blogi).

Tas žydas senas, kaip pats pasaulio Sutvėrėjas, ir ne veltui novelėje veikia tik dvi barzdotos žmonės: primenantis liaudišką, žmones morališkai bandanti Dievulį apyaktis Kušlius, kurio pati išvaizda provokuoja pašaipą, na ir kitas, jau Marcelės dangų gyvenantis rūstusis Dievas. Kušlius gėrėdintis tik žemėje – danguje jis savo rūstybe prilygsta pačiam Dievui. Mat Marcelės dangus – ne gerumo, bet atpildo vieta (ten abiejų ir kilmė panaši: išrinktoji tauta ir jos Viešpatas).

Taigi dvišakiai-triškiai išsiskiriančių veikėjų archetipiskuma bei jų funkcinius santykius, jau galetume pradėti braizyti semiotinis kvadratas, nes, taip pasakius, naratyvinio tako aktantai juda reikiama linkme, numatomomis vėžėmis ir daro tai, ką jiems ir privalu daryti pagal jų atskleistas prigimtis. Liniuotė jau virpa rankoje, bet norisi kažko dar tikslėnio ir patikimesnio, kad semantinės struktūros būtų tvirtos kaip neorganinės gamtos kristalai. Kaip deimantai, iš kurių šlifuojami akiai malonūs daubabriauniai preciziškų formų briliantai. Juk žmogiškieji veikėjai visuomet yra kažkuo nepatinkami, nepaaiškinami iki galo – „iracionalumo likutis“ (Isaiah Berlin) neleidžia juos paversti schemomis. Kartais net kyla įtarimas, jog pats autorius neperspranta jų galutinai, nors šie veikėjai ir vykdo jiems nustatytą konvencionalių elgsenų programas, paklūsta motyvacijų grandinėms, bet visa tai gali būti daroma apimestinai, ir koks nors akylesnis stebėtojas gali imti ir atrasti kokį nepaaiškinamą veikėjo sąmonės įdėdį, slapta

ketinimą, laisvės apraišką, išduodančią, jog jis yra ne tas, kuo turėtų būti. Prisiminkime situaciją, aprašytą viename Kurt Vonnegut veikale: kartą Dievas įdomumo dėlei sutvėrė žmogų ir per savo parankinį – baltąjį lokį savotišką elgsenos mokslo metodą stebėjo tą žmogaus elgseną, aiškinosi motyvus. Bet kai kartą tiriamasis nei iš šio, nei iš to šuktelejo „sūrio!“ ir dar į lokio kvotimus atžrė „kas tau rūpi, kvaili!“ – jo šuktelejimo tikrosios prasmės negalėjo perprasti ne tik lokys, bet ir pats tvėrinio autorius. Sutvertasis pavertė nekais sutvėrėją vien kažkokiu iracionaliu sąmonės įdėdžiu – tai tipiška romantizmo paradigmą, iki pat postmodernizmo imtinai. Taip pat ir Krėvės „maisto“ kūriniams.

Tad savaime aišku, jog objektyvieji kūrinių elementai slypi ne vien veikėjų figūrose bei jų sąveikoje; visos veikėjų intencijos turi būti papildomai sustiprintos ir pritvirtintos prie kitų, stabilų, neasmeniškų prasmės centrų. Čia ieškome kokių su veikėjais susijusių simbolių, simbolių, archetipinių vaizdinių, ir, pasirodo, tokių dalykų esama net buitinėje-psichologinėje Krėvės novelėje, kur su lengvu humoru, kasdienybės vaizdiniais ir visiškai neofosofine kalba atskleidžiamas primityvios moralinės sąmonės tipas.

Štai vienas archetipas stūkso lyg tas dramblys Krylovo pasakėčioje. Indukcinio minties judesiu rūši sugražinė į giminę, sakome – silkę yra žuvis. Pasirėmus gamtos mokslais ir šventraščiu, galima autoritetingai pareikšti, jog žuvis šioje žemėje atsirado anksčiau už žmogų (žuvis su paukščiais – penktą dieną, žmogus su žvėrimis – šeštą). Taigi žuvis egzistavo dar iki kalbos, o kadangi, anot Paul Valery, visa žodžiais išreiškiamą tikrovę mūsų sąmonėje gyvena tik mito pavaldais (net matematikos lygtys), tai žodis „žuvis“ turėjo apaugti storiausiu, žmonių senumo kultūrinės semantikos luobu. Žuvis yra gyvas mitas, kai kur ji laiko patį žemę. Tad žuvis, kaip ir koks medis, atitinka Coomaraswamy archetipinio simbolio reikalavimus – yra vienas iš tų „tūkstantmečių nepakitusių elementų“. Žuvis yra senesnis už žmonių, taigi ir už archetipiskai seną Kušlių. Jos buvo skirtos žmogaus valgiui, taigi dalyvavo žmogaus kultūroje nuo šeštosios pasaulio sutvėrimo dienos. Ir tiesiog negalėjo nepadarinti tai kultūrai įtakos.

Kušlius atsineša savo silkę į Lietuvą, prie Gerdvilienės trobelės, ne šiaip kokių gerų norų vedamas, it tas krikščionių misionierius, nesavanaudiškai žustantis Evangelijos „platinimo“ reikalu pagonių kraštuose. Jis ateina poreikio vejamas. Tokia yra nesuvokiama Aukščiausioji valia, išbarsčiusi savuosius Izraelio vaikus po pasaulį ir antrą žygį išplatinusi krikščionybę, lipančią tiems pirmiesiems vaikams ant kulnų. Kušlius tėvynė ir protėviai liko Šventosios knygos istorijoje ir danguje, o iki grįžimo Namo tenka egzistuoti asarų pakalnėje, šiuo atveju Lietuvoje. Vienintelis krikščionių leistas pragyvenimo būdas – prekyba – patikimai ir motyvuotai suriša šį personažą su emblemiška silkė.

Krėvės kontraversinio principo logika ir semiotinė intuicija iškaukia opozicinio partnerio silkę. Atradus viena, jau visai nesunku rasti ir kita – tas opozicinis partneris, žinoma, yra lietuviškas kiaušinis. Gerdvilienės kiaušiniai kažkaip labai tinka ekspozicinei kūrinių pirmosios pastraipos situacijai, net pačiam pirmajam sakiniui: „Buvo pusiaugavėnis. Į pavasari

virto. Dienos buvo šiltos, saulėtos; sniegas tirpo [...] bėgo upeliai ir žniokšdami pasakojo pavasario pasaką, pranešdavo, kad įsiai jau arti...“ Čia jau ne pasaka, bet ištisa mitų grandinė. Gavėnia – priešvėlykinis pasinimas ir atgailavimas (Marcelės atvejais), tai Vėlykų laukimas. Vėlykos – kiaušinio šventė, vegetatyvinės magijos liekana. Fetiškistinis kiaušinio ritualas yra susiliejus su Jėzaus Kristaus prisikėlimo švente, iš magijos ir mito perėjus į misteriją ir religiją, bet tuo kiaušinio vaidmuo krikščionybės mitologijoje ir baigiasi. Net per Vėlykas kiaušinio lukštas būna išmarginamas visokiomis pagoniškomis gyvatelėmis, raktukais, svastikėlėmis ir panašia vegetatyvine galia simboliuojančia ornamentika. Kiaušinio tikrasis gyvenimas – gamtos religijų tipologinėse eilėse. Kiaušinis krikščioniškai sąmonėi yra kažkuo nepadorus. Jis visumo simbolis.

Kiausinio amžius irgi garbingas – jis turėjo atsirasti penktą dieną su plunksnuočiais ir žuvmis. Taigi lygiavertis archetipinis silkės partneris. O kai kur net svarenis už žuvį: indų mitologijoje (ir ne tik joje) visas pasaulis atsirado iš kosminio auksinio kiaušinio (hiranya-garbha), plūduriuojančio šylančiuose kosminio pavasario vandenyse (auksas – tai pirmųjų amžių kokybė, kartu tai šviesa ir šiluma – saulės simbolika: „dienos buvo šiltos, saulėtos“). Tad nuo mitinės sąmonės, atrodo, neįmanoma pabėgti – kurybinė vaizduotė savaime asociacijų principu nuosekliai dėlioja visokias mitologemas, nes, matyt, tik taip susiklosto meninio pasaulio vienovė, išbaigtumas, semantinė darna.

Dabar į tuos semantinius-alimentarius (mitybinius) skanėstus reikėtų pažvelgti iš dar arčiau, kad viskas būtų išsiaiškinta iš esmės – ab ovo. Pirmiausia silkės klausimu. Bet kuris mitologinis žodys paaiškina, jog žuvis yra susijusi ne tik su vandeniu (tai aišku savaime, nes taip buvo Dievo nustatyta penktą dieną: žuvis – vandens, paukščiai – oro), bet ir su požeminiu pasauliu apskritai, t.y. su chthoninio lygmens sfera. Tokia žuvis lokacija nurodo vertikalių būties struktūros prioritetą ir transcendencijos galimybę. Jei yra pragaras, tai bus ir žemė (vidurinė sfera), bus pagaliau ir dangus (dvejojas – paukščių ir Dievo). Pagonybė šia trilypę struktūrą uždaro kiaušinio lukštais, suslegia kaip sūrį. Dangus taip arti žemės, kad jį galima užsikarti pupos stiebu (šamanizmo motyvas), visai nebūtina prieš tai numirti. Dangus pakilo aukštyje jau vėliau, matyt, atėjus krikščionijai.

Žuvis – migruojantis padaras, nežinantis savo tėvynės. Žuvų gyvenimas liūdnas, jų tyko pavojai, apie kuriuos nieko nenu-tuokia kiaušinis, snaudžiantis savo pirminės vienovės nirvanoje. Senovės Indijos karinė-politinė teorija vadinosi „žuvis“ (matsya) – tai simbolizavo principą „dis-denis praryja mažesnę“. Žuviai šis pasaulis – „asarų jūra“. Joje nėra laimės, ramybės. Kiekvienas čia vis tiek bus prarytas ir „pamatys mirtį“. Žuvis, lyg kažkuo prasikaltusi, ir balso neturi, yra nebyli, kaip ir Marcelė, moralinio dangaus teismo scenoje (Marcelė antroje novelės dalyje, nors ir tapusi veiksmo ašimi, nebeįstaria nė žodelio, vien tik keldama baimes ir gėdos būsenas).

Žuviškojo gyvenimo skriaudą patirtis kuria partikuliarinę moralę. Ir piešia manicheistini dualistinį pasaulio vaizdą. Čia nepalaujamai grumiasi metafizinės gerio ir blogio jėgos, čia, anot Antano Maceionis, netramdomas siautėja įtūlus Antikristas

Paminklas Vincui Krėvei ir jo žmonai Marijai Džukijai.

Arnoldo Baryso nuotrauka

su savo parankiniais. Aišku, kad tokio gyvenimo neįmanoma pakęsti, ji būtina pasmerkti, o kadangi jis nepataisomas, tai ir atmeti visiškai. Reikia glaustis prie Dievo jėgų, prie Bažnyčios, ir tuomet atsirasti galimybė patekti į kitokios kokybės gyvenimą, į Viešpaties karalystę. O į ją žuvis veržiasi ne todėl, kad ją itin trauktų prie Dievo, kurio nėra mačiosios, bet kad išneštų kudašius iš pleščių egzistencijos nasrų ir kad jų amžiams neprarytų mirtis – kiekviena žuvis nori gyventi. Štai Marcelė – tipiškas žuvis žmogus – patekusi į dangų, į Dievulį žvilgčioja tik šnairomis, nes iš visų jėgų braunasi prie kažkur kampe kiutinties motulės. Žuvis myli Dievulį tik kaip asmenišką ne-mirtingumo raktą. Ir vis dėlto dangus pasiekiamas tik numirus šiam gyvenimui. Tad ir motulės vaizdinį gali tekti palaidoti su visu žemiškosios egzistencijos turiniu. Žuvis tikrai nepažįsta savo vaikų.

Taigi žuvis yra susijusi su mirusiųjų karalyste, tai gnostinis atgimimo simbolis. Kad atgimtum dviasios gyvenimui, reikia pereiti mirtį. Įsėjimas yra šamanistinės kultūros liekana (Mircea Eliade), ypač reikšminga krikščionybėje, nors būdinga visiems kenciantij ir prisikeliančių dievų mitams.

Senajame Testamente žuvis simbolizuoja Mesiją. Jis ateina su žuvis ženklu. Ir pats Senasis Testamentas (įstatymas) numiršta šioje ribinėje istorinėje žuvis situacijoje ir prisikelia Jėzaus Kristaus asmenyje Naujojo Testamento (Meilės) vardu. Pats Jėzus Kristus simboliškai vadinamas žuvimi, pagal jo vardo sutrumpinimo ir graikiško žuvis pavadinimo (ichtus) pirmųjų raidžių sutapimą. Todėl žuvis ženklas yra maždaug tas pat, kas kryžius – visuotinis sakralinis simbolis, žuvis – ezoterinis. Paprastai Švento Rašto viršeliai būna puošiami kryžiumi, bet būna ir su žuvimis. Aš pats turiu vieną tokią anglišką, kur viršelyje puikuojasi stilizuotos žuvis.

silkėmis kaip semitinės-krikščioniškosios tradicijos atstovas Lietuvoje. Sunkiai persirita aukštą slenkstį ir patenka į vidų. Jo tradicija, kaip žinoma, puolė Herderio ir Grimm'ų pradėtas arijų mitas ir triuškinio Arthur Schopenhauer'io ir Friedrich Schlegel'io indiškiosios filosofijos bei sanskrito filologinių studijų vėzdai. O žuvis žmonės, pvz., Oscar V. Milašius, buvo arti-menis savas, semitinis misti-cizmas – kabala ir pan.

Iš Gerdvilienės Kušlius nori gauti kiaušinių. Jis ir kažkur palikta jo serganti žmona yra pasenę, suvargę, beveik be gyvybės žmonės. Žuvis kraujas – šaltas, religija – numireliška, t.y. dvasiška, bekūnė (Marcelės dangaus gyventojai – vieni numireliai). Tuo tarpu kiaušinis ir paukštis be šilumos gyventi negali. Tenka pripažinti, jog silkės ir kiaušinio sandėris yra požemio ir padangių sąveika, visuotinės išraiška, bet ši paprasta tiesa dėl savo paprastumo yra visai neįdomi, kaip pranešimas, jog dukart du – keturi. Nesvarbi ir ta detalė, kad silkė vertinama brangiau, nei lietuviškojo kaimo produktas: už vieną silkę prašoma dviejų kiaušinių.

Kur kas svarbiau „kiaušinio fenomenologija“, jo prasmė sklaido.

Taigi kiaušinis, kaip ir anti-krikščioniškas žaltys, yra gamtiškosios gyvybės, nuolatinio gimimo vertybinis simbolis (priešingai atgimimui anapus). Tai tobulas imanentiškumo ir panteizmo vaizdinys, tikriausia gamtiškosios, Motinos Dievės religijos savybė. Švelnus organiškasis ovas, gyva plastiška linija labai skiriasi nuo negyvos geometrinės apskritimo abstrakcijos.

Kiaušinis yra ciklinio laiko pinlėvė ir erdvinės struktūros užbaigtumas. Jame sukasi „amžinasis žuvis“, svaikantis, indiškasis laiko ratas (kala-cakra), sutampantis su visatos cikliniu laiku. Būtiš jame vienisia, atskirybė visuomet grįžta į visuotinę, svarbiausia vertybė – gyvybės principas (kiaušinis ir

Taigi senasis Kušlius ateina prie Gerdvilienės durų su savo gyvybės ląstelė. Blogis savarankiškai gamtoje neegzistuoja (kokio nors metafizinio prieš pavidalu), tad gamtos religijų etika reliatyvistinė, be griežtos antitezės konstantų. Kiaušinis gyvena „anapus gerio ir blogio“, nes jie jame, kaip visumoje, sutampa. Štai kaip apie Dievą kalba Krėvės „Bedievyje“ autentiškas kiaušinio žmogus Vainorius: „jis yra šitame medyje, šitos vejelės žolėje, kur sėdime, šitame ore, šitame vėjelyje, kuris dabar mums kužda ausysna. Visur jis yra... O kaip žmogus elgiasi, ką jis veikia, jam visai nei daboj. Blogai, gerai – jam vis tiek“.

Žuvis paralelinis simbolis – vertikalus kryžius, kur transcenduojanti kuolą perkerta trumpesnis kuolelis kūni pakabinai, žemiškumui paukoti. Šitas skersinis – lemtinga įvedinio riba, kurią peržengus – nebegrįžama.

Tad žuvis akys yra išverstos į dangų, o kiaušinio žmogus žvelgia žemyn, į gimtąją žemę, į jo širdį mielą brangiųjų vėlių kalnelį. Žemėje kiekvienas ateina į protą, visi kupriai išsitiesina.

Įdomi ir pati kultūrinė-gamtinių mainų procedūra. Susiderama ne iš karto ir ne taip lengvai. Silkės kelis kartus tai padedamos ant stalo, tai vėl keliauja atgal į kibirą. Kaip ir krikščionybės atsiradimas Lietuvoje: karalius Mindaugas tai išpažįsta gyvajį Dievą, tai vėl atsisūvelgia į gyvąją gamtą – per lauką bėgantį kiškį...

Su kiaušiniu archetipinių simbolių sąveika dar neužsibaigia – Kušlius prašo dar ir vištos, jau tiesiogiai susijusios su kiaušiniu. Višta yra kiaušinio gimdytoja, būties priežastis. Atvirakčiame santykių ir kiaušinis yra vištos priežastis. Bet scholastikos klausimas apie kiaušinio ar vištos pirmumą čia yra beprasmiškas, nes panteistinė amžinybė neturi nei pradžios, nei pabaigos: višta padeda kiaušini, iš kiaušinio pasidaro višta, abu gyvena vienas kitame, ir taip viskas sukasi ratu, o visi rate taškai yra lygūs, nesikeičiantys. Kiaušinis – gyvy-

bės pasidauginimo simbolis ir tiek.

Višta yra paukštis. Tai paukščio karikatūra, bet archetipų dalykuose tas momentas esmės nekeičia. Paukštis yra nemirtingos sielos simbolis, pasiekęs mus irgi iš šamanystės amžių. Šiame vaizdinyje alypi, anot Eliade, visų laisvės metafizikų užuomazga. Tai ne beasmenė amžina gamtos gyvybė (kiaušinis), bet žmogaus nemirtingumo plunksnuota svajonė. Kiaušinio žmonės po mirties tampa paukščiais ir lieka skraidyti gimtojoje padangėje.

Vištos, beje, Kušlius negauna, jam duodama pavalgyti bulvių – tokių nelietuviškos kilmės chthoninių šakniagumbių, kurie, kaip ir silkės, irgi yra susiję su mirimo-prisikėlimo simboliška.

Taigi procedūriniai veiksmai įvyko, abi pusės pasikeitė savo gerybėmis. Pažymėtina, jog mainai buvo lygiavertiai ir partneriai liko patenkinti. Opoziciniai nariai praturtino vienas kito gyvenimą (silkė ir kiaušinis ant stalo sutaria).

Kušlius ir Gerdvilienė yra autentiški savo tradicijų atstovai. Tas autentiškumas juos sieja. Opozicija apskritai galima tik tarp tų narių, kurie turi kažkokį bendrą pagrindą. Tas pagrindas čia – autentiška žmogiškoji moralė, užuojauta tiesiog žmogui, nutrinanti grėsmingą savi/svetimi opozicijos ribą. Šis žmogiškumas kyla iš širdies igimto jautrumo ir iš gyvenimo patirties. Jaunas žmogus paprastai tokios patirties neturi, todėl piemens kvailiojimas ir Marcelės poelgis atrodo natūralūs ir nesukelia mums griežto smerkimo reakcijos. Bet autorius po svarbiausio įvykio (vagystės) staiga perkelia veiksmą į visiškai kitą, sąlyginį planą ir ten pažiūri į moralės problemą iš esmės.

Taigi dabar į avansceną išlenda trečiasis, „chamitinis“ veikėjas ir savo veiksmu parodo tikrą silkės sąmonę ir sąžinę (silkė čia – nebegyva žuvis). Kaip jau minėta, Marcelė ir vardu, ir padėtimi yra ribinis žmogus, neturintis šaknų. Neturi nei savų silkų, nei kiaušinių. Ir vienuis, ir kitus ji pavagia. Silkės suvalgo, įsisavina, kiaušinių – ne. Trys pavogtos silkės žemiškoje veiksmo scenoje atrodo nereikšmingas dalykas, bet dangaus sferoje, kur numanoma Šv. Trejybės simbolika, išryškėja visos poelgio neteisėtumas ir niekingumas, net šventvagisumas.

Simbolines realijas Marcelė pasisavina įsisavina neteisingu, netikru būdu, taigi gyvena iškreipto archetipo gyvenimu. Jos sąmonėje – žuviškųjų vertybių perversija.

Čia regime Krėvės nubrėžtą vertybių kontroversiją, jo amžinąją temą – moralinės ir bet kokios kitos diktatūros kritika, jos luobinančių pasekmių vaizdavimą, dogmatizmo demaskavimą. Kontroversijoje dalyvauja, pasitelkus Erich Fromm terminus, universali humanistinė religija ir partikuliarinė autoritarinė. Marcelės sąmonė suformuota dogmatinės Bažnyčios, ji gyvena autoriteto baime (tik nepasiekusi Marcelės sąžinės apeliacijomis į žmogiškumą, Gerdvilienė primena jai veiksmingą botagą – kunigą; ir Marcelė iš karto nusileidžia, virsta nebylia, vien tik bijančia žuvimi). Meilės ar užuojautos jausmas, būdingas panašaus amžiaus Gerdvilienės dukrai, jai nėra žinomas. Tokia bijanti baumės sąžinė yra, anot Freud'o, į žmogaus vidų perkeltas visuomeninis (čia – bažnytinis) cenzorius – bausis, rūstus ir svetimas žmogaus širdiai. Beje, Marcelės sąmonėje ryškus ir žmogiškas jausmas – gėda.

Autoritarinė moralė gimdo pabaisas – į Marcelės dangų urmu veržiasi numireliai, savi negyveliai, o už durų siuntėja bausis svetimieji – velniai. Sąžinės dangus – tai ta pati Bažnyčia,

(Nukelta į 4 psl.)

Dailininkų Marčiulionių kūrybos apžvalginė paroda

Eleonora Lukšaitė-Marčiulionienė

ANTANAS PETRAITIS

Vasario 16-osios proga atidaro ma žinomas lietuvių dailininkės E. Marčiulionienės paroda. Tai svarbus įvykis lietuvių dailės gyvenime. Norėčiau bendrais bruožais apžvelgti pačios autorės įnašą į lietuvių meno istoriją, jos vietą lietuvių keramikoje. Lietuviška profesionali keramika atsirado maždaug gotikos laikais ir suklestėjo renesanso laikotarpiu, XVI–XVII amžiais. Tada Kaune ir Vilniuje bei kituose Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės miestuose veikė dideli keramikų cechai. DLK keramikai gaudavo didelių užsakymų iš Rytų Europos kraštų, taip pat važiuodavo į užsienį mokytis vietinių meistrų. Kokliai su kelių figūrų kompozicijomis, Heraldika, ornamentika buvo aukšto meninio lygio, jų atlikimo technologija atitiko aukščiausius Europos standartus. Tokie kokliai rasta kasinėjant Vilniaus, Trakų ir Kauno senamiestius. Vien archeologo Meko kolekcija Kaune sudaro 15,000 egzempliorių. Vėliau, žlungant valstybei, sunyko ir keramikos cechai. Antrasis profesionalios keramikos atgimimas prasidėjo Lietuvoje Pirmosios Respublikos laikais, kai 1931 m. Kauno Meno mokykloje buvo pradėta dėstyti keramikos specialybė. Palyginus neseniai R. Dufy pastangomis, tik anksčiau pradžioje, keramika buvo pradėta dėstyti Paryžiaus Nacionalinėje meno akademijoje. Kauno meno mokykloje keramikos katedra susijusi (tiek prieš karą, tiek po jo) su prof. Liudviko Škūlio vardu. Jis atvežė iš Paryžiaus tuo metu Europoje vyrausias „Deco“ meno srovės nuotaką ir žinias apie modernią technologiją. Tuo laikotarpiu Kauno Meno mokykloje kaip tik studijavo E. Marčiulionienė, tada dar Lukšaitė, išaugusi kaip viena ažuolų šaka, tos Meno mokyklos Ažuolų kalne, nuo kurio prasidėjo profesionaliosios keramikos atgimimas.

Ji studijavo kartu su kitais žinomais lietuvių keramikais: V. Miknevičium, V. Manomaičiu, L. Valkevičiūte, S. Miknevičiene, P. Steponavičium. Jie visi paliko savitą pėdsaką Lietuvos mene. E. Marčiulionienė baigė Kauno Meno mokyklą 1937 m. Jos diplominis darbas „Mergužėlė, duok žirgui vandenėlio“ – kelių figūrų pano virš židinio. Su šiuo darbu ji vėliau dalyvavo Pirmojoje Lietuvos moterų dailininkų parodoje Kaune. Tais pačiais metais E. Marčiulionienė gavo garbės diplomą už dalyvavimą Pasaulinėje dailės parodoje Paryžiuje. 1938 m. gavusi valstybės stipendiją, ji išvyko tobulintis į Čekoslovakiją, tais pačiais metais dalyvavo parodoje Berlyne, vėliau – New York'e. Nuo 1938 m. dėsto keramiką Kauno Amatų mokykloje, kur dirba karo metu iki 1944 m. Atėjant frontui, su vyru pasitraukia į Vakarų, kur prancūzų zonoje (Freiburge) dirba Jonyno organizuotoje Dailės mokykloje. Čia mokosi estai, prancūzai, latviai, lietuviai.

1948 m. E. Marčiulionienė su šeima išvyksta gyventi į Australiją. Ten pragyvena 5 metus. Australijos sąlygos nėra palankios kūrybai, ten daug laiko skiria šeimai, keramika užima epizodišką vietą. Pakvietus vienai amerikietei šeimai, Marčiulioniai atvyksta į Ameriką ir apsigyvena Čikagoje. Vasario 16-oji E. Marčiulionienės – ypatinga diena, kaip ir Lietuvos Nepriklausomybės šventė, jos atvykimo į JAV diena ir kelių jos parodų (kaip ir šios) atidarymo diena.

Atvykus į Ameriką, Eleonora aktyviai bendrauja su lietuviška visuomene, daug kuria, gauna

užsakymų, sėkmingai rengia parodas. Apie E. Marčiulionienės kūrybą reikėtų parašyti išsamesnę studiją, kuri būtų įdomi studijuojantiems Lietuvos meno istorijai, kultūrai besidomintiems publikai. Deja, apžvalginio straipsnio rėmai neleidžia to dabar padaryti. Vis dėlto pabandyti paanalizuoti tai, ką mačiau dailininkės studijoje ir reprodukcijose.

E. Marčiulionienė aiškiai jaučia potraukį lipdyti formas, dažnai su žmonių figūromis arba tik žmonių skulptūrelėmis ir dideles keramikines skulptūras interjerams. Jos skulptūroms būdinga keramiška plastika ir technologija. Dailininkė mėgsta spalvas, kurios naudojamos ne kaip formos nudažymas, bet dažnai kaip pagrindinis raktas pilnai įprasminant temą.

Autorė savo kompozicijose (sąmoningai ar ne) lieka ištikima Meno mokyklos įtakai. Tuo metu, kai ji mokėsi, Meno mokykloje, kaip ir visoje Europoje, vyravo konstruktyvi dekoratyvinių formų meno srovė, vad. „Deco“. Čia verta prisiminti Petro Rimšos medalius, Juozo Mikėno bareljus ir mozaikas, Liudviko Truikio dekoracijas. Kaip minėtų Eleonoros amžininkų, taip ir jos darbuose, šios meno srovės įtaka išliko iki šių dienų. E. Marčiulionienės plokštėje „Žalioji Madona“ ši įtaka gerai matoma griežtoje pasikartojančiose rūbų raukšlėse, kojų, rankų ir kai kurių kitų kompozicijos elementų ritmikoje. L. Truikio žodžiais, kompozicija „tvirtai sukabinta“.

Toks įvairių daiktų: raukšlių, gėlių stiebų, rankų ir kojų, ar šiaip dekoratyvinių juostų ritminis kartojimas, dažnai, užmas, kuotas“ temos vystymo, rodo profesionaliai tobulą autorės sugebėjimą komponuoti plokštumoje. Iš pirmo žvilgsnio tai dažnai atrodo kaip žaismingos improvizacijos, bet, giliau paanalizavus, matyti, kad visos kompozicijos dalys, visi elementai yra išdėstyti ne chaotiškai, o vadovaujantis tam tikra estetine logika, norint sustiprinti įspūdį. Tai būdinga „Madonai“ ciklui. Jų tiek daug, kad visų gal net ir autorė neprisimena. „Madonose“ jaučiasi dailininkės nuotakų kaita, spalvinio kolorito įvairovė. Kai kurios jų mus nukelia į gotikos laikus, 1980 m. sukurta „Madona“ primena viduram-

Eleonora Marčiulionienė

Juodoji Madona

Retrospektyvinė dailininkų Aleksandro ir Eleonoros Marčiulionių paroda yra rengiama šių metų Vasario 16-osios šventės proga. Parodos atidarymas bus penktadienį, vasario 16 dieną, 7 v. v. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Čikagoje.

zių altorių. Kita „Baltoji Madona“, ispaniškomis, Kolumbo laikų rankovėmis, apipinta girlianda, daugiau priskirtina baroko laikotarpiui. Atrodo, kad autoriui prie širdies baroko laikų kompozicijų turtingumas ir puošnumas, detalių įvairovė ir dinamiškumas. Kartais detalių gausa net trukdo pajusti temos esmę.

Daugumą vazų dailininkė kuria, jungdama skirtingo charakterio formas, į vieną visumą. Tai dažnai pavyksta dėl didelio formų proporcingumo kontrasto ar kontrastingų spalvų. Vis tiek kai kuriais atvejais formos nesuauoga į vieningą kompoziciją ir lieka balansuoti viena virš kitos, sudarydamos netikro stabilumo įspūdį.

Atrodo, kad dailininkė labai nuoširdžiai įsijautusi į savo kuriamus personažus, dažniausiai moteris. Kalbant apie žmo-

nių skulptūras, reikėtų pradėti nuo „Dviejų figūrų“. Tai – dvi, baroko laikų, balinėm suklelėm apsiengusios moterys (šokėjos?). Jos gražiai laiko rankas, taip pat gražiai nuo pečių leidžiasi šaliai, atrodo, jos įsitempę ir sustingę prieš pradėdamos sekančią šokią figūrą. Skulptūros aukštis žmogaus ūgio, kas sudaro žiūrovui įspūdį. Daug spalvų, fantastiškos karūnos, puošnūs rūbai sukelia nekasdienišką, šventinę nuotaiką.

Panaši figūra yra „Poilsis“. Tai – įmantrioji pozų, pakelus vieną ranką ir balerinės pozoje laikydama koją, moteris prigludusi ant kairio klubo, išsisi ir lyg kažko laukia. Jos veidas ramus, sukauptas į save, matyti, kad jos mintys toli nuo kūno. Tai suteikia figūrai kiek romantišką, mistinę nuotaiką. Visos figūros, kurios labai gražios, dažnai „pozuojančios“, kiekviena turi savitą charakterį, jų kūnai ir rūbai skiriasi ne tik spalva, bet ir faktūromis, aksesuarais. Jos taip pat skiriasi pozomis, nuotakomis. Tokių figūrų „Moteris su baline suklele“, „I laisvė“, „Moteris su paukščiū“ Marčiulionienė yra sukūrusi ne vieną dešimtį. Dažnai plastikos pajavirnimui autorė joms į rankas įdėdavo ar „patupdo“ ant galvos paukštį. Balandžiai „skraido“ ir aplink šv. Pranciškaus abita. Tikriausiai paukštis autoriui yra kaip kažkoks teigiamas simbolis, o kartu ir grynai patogus plastiškas akcentas, papildantis temą ir suteikiantis įdomumo bendrai figūros kompozicijai.

Kai kurios Marčiulionienės temos labai lietuviškos: tai „Eglė žalčių karalienė“, „Lietuvaite“, „Trys sesutės ant kalnelio“, „Gieda gaidelis“ ir kt. Patys darbai nėra per daug dekoruoti tautiniais ornamentais ar kaip kitaip išoriškai padaryti lietuviškesniais, tai – teigiamas kūrybos bruožas, nes nuo padidinto ornamentikos kiekio kūrinys dažnai tampa neskoningu. Dailininkės lietuviškumas atsiskleidžia daug giliau – per mąstymą, temas pasirinkimą, bendro lietuviams pasaulio supratimo atskleidimą.

Reikia pasakyti, kad Marčiulionienė visą savo kūrybos kelią nuėjo, likdama ištikima Kauno Meno mokyklos sienose įgytam gro-

Eleonora Marčiulionienė

Su paukščiuku, 1983

Juozė Krištolaitytė-Daugėlienė

JAUNYSTĖS PAVASARIS

Jaunystė sprogo pumpurais rasotais
Žydėjo rožėm, jazminų žiedais
Lingavo gluosniais, ažuolais šakotais
Bėgiojo pievoms ereliais baltais.

Garnių klegėjo pievose, arimuos
Ant svirno kampo ir kriaušės senoj
Kregždute lakstė pakraikėm kaimyno
Lakštute suokė jos ryto dainoj.

Vyturių čyreno aukštoje padangėj,
Kai artojas vertė vagą po vagos
Pempelė gy-va-vo motiejėlių pievoj,
Jam namo sugrįžtant, po darbų dienos.

Veidrodžiu spindėjo rytmečio upely
Šešėliais mirgėjo paviršiu vandens
Varpeliu skambėjo bažnyčioj prie kelio
Garbinant Dievulį jau nuo pat mažens.

Tartum visas slėnis jaunystė alsavo
Pūtė piemenėlis švilpnę linksmai
Augo kvietys žalias augo ir kūkalis
Sviro rugių varpos ir linų žiedai.

1976

O KAS?

O kas dabar, o kas
Iš tų šviesių dienų,
Tų sodų žydinčių
Tenai paliko?

Jau vos tik atpažint gali,
Atrast sunku
Taip rodos jau seniai
Pažįstamus takus
Kaimynų beržynėly
Kelelį į namus

O kur dabar jie?
Atrodo lyg nebuvę niekada
Nei tako, nei kelelio
Pro šimtametes liepas

Nei kryžiaus
Kur visi subėgdavom rytai gegužę

Jaunų balsų giedojimai
Toli aidėdavo per lygumas
Tarytum laimino laukus...

Tada atrodė
Ten viskas buvo šventa:
Ir čiobrelis žalias
Ir kvietys
Ir keturlapis dobilas
Rugys
Ir smilga svyruonėlė
Pakelėj...

1991

Skaitinys iš Šventųjų knygų:
Kviečių ir piktžolių sekmadienis

Abudu augo jie šalia
Kvietys ir piktžolė žalia
I saulę stiepsi kartu
Lenktynių ejo
– Vienas du –

Kūkalė augo tarp kviečių
Graži gelė placių laukų
Kvietys, nei ji
Visai nežino –

Ją žmonės
Piktžole vadino

Ją lankė bitės ir drugiai
Kvietys tik dairėsi bailiai

O kai atėjo
Pjūties metas
Kai saulė
Ritosi taku

Pjovėjas
Drąsiai užsimojęs
Ir net visai
Nepagalvojęs...

Nukirto lygiai
Juos abu...

zio supratimui. Gal tai yra nostalgijos Tėvynei išraiška, gal jaunystės prisiminimas, nes mokslo metų įspūdžiai žmogui lieka

šventi ir taurūs visą gyvenimą. Dailininkės kompozicijų temos artimos priešakinės Lietuvos tapybai, grafikai, skulptūrai:

Eleonora Marčiulionienė

Su metynomis gėlemis, 1974

„Angelas nuleidęs sparnus“, „Madona išskėstom rankom“ (moteris su fantastine juoda plokščia skrybėlaitė) ir kitos. Bet Eleonora neabejinga meno pasaulio vykstantiems pokyčiams, jos darbuose matyti savitai pertraukta, su keramiška specifika susijusi modernaus meno srovių įtaka. Šiuo atžvilgiu įdomu pastebėti, kad 1965-75 m. dailininkės skulptūrelėse jaučiamas tuo metu Lietuvoje susiformavęs skulptūrelės stereotipas – apvalia, gal kiek suplota galva, geometrizuotom akim ir stipriu kūno apibendrinimu (tokio figūrų traktavimo tipiškos atstovės tuo metu Lietuvoje buvo Aldona Ličkutė ir Nijolė Letukaitė). Ryškesniu pavyzdžiu gali būti kompozicija „Per upelį“.

Be žmonių figūrų, keramikinių plokščių, Marčiulionienė yra sukūrusi daug žvakidžių, šviestuvų, mozaikų stalo paviršių, laisvos formos dekoratyvinių akcentų interjero paruošimui. Jie – spalvoti, asimetriniai ir asocijuojasi su fantastiškais jūros augalais ar gyvūnais.

Kaip sudėtinė autorės kūrybos dalis yra religinė tematika sukurti darbai. Tai dažniausiai bareljai ir skulptūros. Šiems darbams būdingas vidinis susikaupimas, monumentalumas, didelė dvasinė įtampa. Juose nėra žaismingumo ar barokiško mirgėjimo, kaip kitų temų kompozicijose. Pvz., plokštė „Kristus tarp išminčių“ dvelkia didinga ramybe. Judešys vos juntamas labai apgalvotose galvos, rankų rit-

(Nukelta į 4 psl.)

Dailininkų Marčiulionių kūrybos apžvalginė paroda

Aleksandras Marčiulionis

ANTANAS PETRAITIS

Skulptorius, kuris gyveno ir kūrė trijuose pasaulio kontinentuose, gimė 1911 metais pietų Lietuvoje, mokėsi Kauno Meno mokykloje, o po to kūrė ir mokė kitus Lietuvoje, Vokietijoje, Amerikoje. Taip galima vienu sakiniu apibūdinti gausų lietuvių dailininko, skulptoriaus Aleksandro Marčiulionio biografiją. Dailininko kūryba tiek pat sudėtinga, įvairiapusiška ir įdomi, kaip pats gyvenimas.

Dailininkas 1937 metais baigė mokslus skulptorių Juozo Zikaro ir Juozo Mikėno vadovaujamoje skulptūros studijoje. Po to tarnavo Lietuvos kariuomenėje ir 1938 metais pradėjo dėstyti piešimą, braižymą ir ornamentiką Amatų mokykloje, Kaune. 1937 metais Aleksandras įstojo į Lietuvos Dailininkų sąjungą, aktyviai dalyvavo parodose ir sąjungos veikloje.

Karo metu su Eleonora išvyksta į Vokietiją, po kapituliacijos patenka į prancūzų zoną, kur abu dirba Taikomosios dailės mokykloje. Marčiulionis dėsto skulptūrą. Susidariusi galimybė abu su žmona išvyksta į Australiją. Ten dailininkas išbandė įvairius meno žanrus: cinkografiją, tapybą, dirba skulptūros srityje, o taip pat padaro apie dešimt dekoracijų Adelaidės lietuvių teatrui.

Marčiulioniai 1958 metais atvyksta į JAV. Čia dailininkas pradeda dirbti dekoratyvinio meno firmoje. Firma specializuojasi bažnytinio meno srityje, tai sutampa su skulptoriaus mentalitetu ir kūrybiniais polinkiais. Maždaug 16 metų dirbdamas šioje firmoje Aleksandras Marčiulionis suprojektuoja ir įgyvendina apie 100 savo darbų.

Skulptorius kūrybai naudoja įvairias medžiagas: aliuminio lakštus, medį, terra cotta, bronzą, gipsą. Kiekviena medžiaga pasirenkama ne atsitiktinai, o kaip padedanti išreikšti temą. Tai geriausiai matyti skulptūroje „Šv. Kazimieras“, kuri sukurta iš aliuminio lakštų. Šventasis atrodo labai šiuolaikiškai, bežnyčios portalo, gerai susigyvenęs su jį supančia architektūra. Parodų salėse gerai atrodo skulptūros „Tauras“, „Konstrukcija“. Jos sumontuotos iš metalo strypų ir juostų, azūriškos, „lengvos“, savo išraiška artimos geometrinio abstrakcionizmo srovei.

Daug Marčiulionio darbų artimi tautinio meno dvasiai tiek tema, tiek forma. Tokie yra „Rūpintojėlis“, „Pietas“, „Barabas“, „Maldą“. Pačios temos yra amžinos ir suprantamos visam pasauliui, bet jų proporcijos, išdėstymas, akys, plauštos, galvos, kūno padėtis yra labai artima kaimo dievdirbių tradicijoms. Skulptūros jaudina savo nuoširdumu ir paprastumu. Panašiai galima pasakyti ir apie „Keturių evangelistų“ reljefą arba skulptūrą „Prieš aušrą“, nors pastarieji, aišku, neturi savo prototipų lietuviško tautinio meno darbuose.

Pasekus Aleksandro Marčiulionio kūrybinių ieškojimų kelius, matyti, kad dailininkas masto širdimi, o žinios ir protas padeda įgyvendinti tai, ką jis jaučia. Aleksandras neprisiribęs prie kokios vienos temos ar medžiagos. Jis įgyvendina savo jausmus ir mintis tokioje medžiagoje, kokia kūrybinei idėjai labiausiai tinka. Todėl jo kūryboje jaučiamas didelis įvairumas: pilnai apvalios skulptūros iš medžio ar keramikos, beveik realistiniai piešiniai, įrėšti bronzos plokštėje, kaip „Mozė tyruose“, goreliefinės

Aleksandras Marčiulionis

Rūpintojėlis

plokštės su abstrakčių formų ritmu „Žiemenčių daigai“. Visuose darbuose jaučiamas geras profesionalus medžiagos savybių žinojimas ir jų panaudojimas. Dailininkas be matomų pastangų kuria plačiame diapazone, nuo realistinių Dariaus ir Girėno portretų iki abstrakčių „Kompozicijų“, Nr. 3, Nr. 5, Nr. 6 ir pan. Nepaisant to, autorius visur išlieka „marčiulioniškas“, atpažįstamas iš lietuviško mentaliteto ir tik jam vienam būdingų saviraiškos bruožų faktūros, formų sujungimo ir t.t.

Autorius per savo gyvenimą yra piešęs, tapęs akvarele ir aliejiniais dažais, dėstęs įvairiose dailės mokyklose. Aleksandras Marčiulionis yra gavęs daug apdovanojimų konkursinėse parodose, dalyvavęs tarptautinėse ir JAV atstovaujančiose parodose.

Eleonora Lukšaitė-Marčiulionienė

(Atkelta iš 3 psl.)

miškuose pasikartojimuose. Šioje kompozicijoje nėra atsitiktinių linijų, viskas pajungta vidinei ritmo logikai. Šis darbas galėtų konkuuruoti su geriausiais viduramžių Europos ir Bizantijos tokio tipo darbais.

Labai sėkmingas Marčiulionienės kūrybinis darbas „Kristaus Stotys“ Tėvų marijonų vienuolyno koplyčioje, Čikagoje. Visos Stotys atliktos spalvota majolikos technika. Kompozicija labai originali dėl Kristaus portretinio vaizdavimo. Negalio teigti, kad tai vienintelis atvejus bažnytinio meno istorijoje, bet neteko matyti tokio sprendimo nei Rytų, nei Vakarų Europoje, nei tokio meno knygoje. Už šio darbo originalumą ir išbaigtumą E. Marčiulionienė priimta į Lietuvos Dailės institutą tikrąja nare. „Kristaus Stotys“ kompozicijos labai gerai perteikia temos nuotaikas, jos emocionališkai veikia žiūrovą, šiose kompozicijose pagrindinis veikėjas – Kristus. Jo portretas perduoda jausminę visumą, o romėnai, moterys, kryžius – tai atsirandantys ir išnykstantys veikėjai Dievo aplinkoje. Veiksmas vystosi, ir XII-oje stotyje Kristus sustingsta, iškelės kairę ranką, rodydamas Kelią į jį žiūrintį moterim ir visai žmonijai.

• Be „Draugo“ laišku, būtų nesmagu.

Aleksandras Marčiulionis

Balandis

Aleksandras Marčiulionis

Kompozicija Nr. 3

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

ka medicinos sistema yra žymiai aukštesnio lygio, tačiau Lietuva dėsia įvesti apdraudus sistemą, kuri būtina, įvedant vakarietišką sistemą. Gimdant vaiką, galima gimdyti natūraliai arba galima daryti Cezario pjūvį. Dabartinė Lietuvos medicinos sistema įstrigus pusiau kėleje, nebenturi nei komunistinės drausmės, nei vakarietiško organizuotumo. Vaikas dūsta gimdymo take, o nomenklaturas gydytojai skaičiuoja savo kysius, planuoja keliones ir užsienį, krauna pinigų užjūryje.

Linnaeus suskirstė gyvų organizmus į tam tikras kategorijas.

Yra gyvūnai, kurie gyvena šalia vienas kito, bet kitiems nekenkia. Tai organizmai, priklausantys nuo kito organizmo. Pavyzdys būtų bakterijos, kurios gyvena žmogaus virškinimo kanale ir padeda virškinimo eigai. Jos atlieka tai, ko pats organizmas negalėtų padaryti. Kiti organizmai, parazitai, gyvena vogdami maistą ir audinius iš gretimo organizmo. Jie yra kenksmingi, tačiau ne tiek, kad kitą organizmą sunaikintų, nes tada ir jiems būtų blogai. Pavyzdžiui būtų kirmėlės, kurios gyvena virškinimo trakte ir čiulpia kraują iš žarnų. Tai silpnina pacientą, bet jo neužmuša. Pagaliau yra kenksmingiausi organizmai, kurie, įėję į kūną, taip nuginkluoja ir apvaldo, kad pacientas galiausiai miršta. Patologiniai organizmai irgi turėtų kurti mirtį, tačiau jie suranda būdą kaip laiku išeiti perskoti į kitą organizmą, kad išliktų gyvi.

Sveikatos apsaugos ministerija turėtų elgtis kaip tie gyvūnai, kurie padeda organizmui atlikti tai, ko pats organizmas negali padaryti. Pavyzdžiui, Amerikos Sveikatos institutas tiria ir gydo epidemijas. Net tokias, kurios dar nepasiekė Amerikos. Tai buvo daroma su „Ebola“ virusu. Amerikos gydytojai tokio darbo patys negali atlikti, taigi valdiškas Sveikatos institutas atliko šį svarbų darbą ir užtikrino, kad „Ebola“ virusas nepasiektų Amerikos krantų.

Komunistinė Sveikatos apsaugos ministerija buvo parazitinė būtybė. Ji silpnino gydymo darbą, emė sau lėšas, trukdė organizmui vystyti sveiką gyvenimą, labai ribojė galimybes, tačiau paciento neužmušė. Nomenklaturinė medicina, taip kaip ir nomenklaturinė bankininkystė, yra kaip AIDS virusas. Ji visai nuginkluoja ir užvaldo organizmo apsigynimo sistemą. Nomenklaturą atsidaro bankų sąskaitas Šveicarijos bankuose ir užtikrina savo ryšius su užsieniu, kad, mirštant pacientui, galėtų persimesti į kitą vietą.

Lietuvos nomenklaturinė medicinos sistema yra užvaldžiusi savanaudiškumo AIDS ligą. Ši sistema neišvengiamai yra pasmerkta žūti. Diagnozė nemaloni, bet esu tikras, kad tiksli. Deja, visos mokslinės ir objektyvios kreivės eina žemyn.

Blogiausia, kad pats pacientas nerodo noro gyventi, nebesitiki gydytoju, nebenturi vilties, nelaukia ateities. Tokioje būklėje moderniausia medicina yra bejėgė. Aš asmeniškai tokiam pacientui patariu nukreipti savo mintis ir atsiduoti gerajam gydytojui Jėzui Kristui. Tai nėra tik poetiškas linkėjimas arba sentimentalus išsiskundimas nuo profesinių pareigų. Tai yra realus, objektyvus įsitikinimas, kad tik Jėzus Kristus neapvilia tu, kurie į jį kreipiasi.

Šv. Tomas Akvinietais rašo, kad žmogus negali gyventi visuomenėje be pasitikėjimo. Reikia tik palyginti Lietuvos visuomenės būklę Sąjūdžio laikais, kada Lietuvos žmonės pasitikėjo vienas kitu ir savo vadais, siekiant politinės nepriklausomybės, ir dabar, kai nėra to pasitikėjimo

nei kitais, nei vadais, nei savimi. Ar tas pasitikėjimas buvo iliuzija? Ne, jis buvo realus, buvo tikrovė ir dėka to nepriklausomybė buvo iškovota.

Kur dingio ta gyvybinė viltis, pasitikėjimas lietuvių? Nebepasitikima nei kairiaisiais, nei dešiniais. Apvylė sveikatos apsaugos vadai, politikai, bankininkai. Lietuviai labiau mylėtų savo Lietuvą ir tikėtų Lietuvos vadais, jeigu jie dirbtų šalies gerovei. Deja, pagunda, savimeilė stovi aukščiau negu meilė Lietuvai. Gydytojų idealai neatlaikė savisaugos pagundų. Tai yra svarbi pamoka: meilė Lietuvai, meilė lietuviams nėra pakankama! Dievas moko tuos, kuriuos jis myli. Tai vertinga pamoka.

Žmonės visuomet apvils. Savimeilė visuomet laimės. Puikybė ir gėdumas prasišverbia. Yra tik vienas būdas išlaikyti ištikimybę meilei. Reikia gyventi tuo, kuris yra Meilė, Viltis ir Gėris. Reikia kasdien priimti kūną to, kuris kabo nukankintas ir nuogas ant kryžiaus dėl meilės mums. Teisinga, kad yra daug Kristaus sekėjų, kurie išpažino tikėjimą, bet elgėsi visai kitaip. Reikia pripažinti, kad daug iš jų buvo kryžiuočiai, lenkai, caro valdininkai, net išėjusios lietuvių savivaliavo Lietuvoje. Žmonių silpnybės neneigia Dievo gerumo. Tačiau Dievo pagalba neatima žmogaus laisvės. Ne visi krikščionys bus ištikimi, ne visi apatalai bus ištikimi. Be Kristaus, be šventų gydytojų nėra vilties, kad Lietuvoje būtų sukurta nauja Meilės kultūra, kurios visi trokšta.

Toks teiginys gal net skamba keistokai moksliniame pasaulyje. Amerikoje, kaip ir Europoje, dabar išvirtinėjus sekuliarizmas. Jo pasekėjai, jų tarpe ir beveik visi gydytojai, mano, kad visas problemas galima spręsti metodologiniu būdu, geru organizuotumu, finansavimu ir tobula technologija. Deja, turtingiausias pasaulio kraštas dabar nepajėgia sumokėti sąskaitų, atsiradusių dėl piliečių nemoralaus elgesio. Amerikoje AIDS ir lytinės ligos plinta, netekėjusių gimdyvių procentas kyla, narkotikų ir alkoholio traumos vis žiauresnės, vaikų ir moterų skriaudžiamumas tampa nesulaikoma epidemija, paauglių ir senelių savižudybės didėja, depresija kamuoja didelę dalį pasiturinčių piliečių.

Amerikoje, kaip ir Lietuvoje, atakymas aiškus. Nepakanka tik laisvės, reikia laisvės ir valios siekti vertybių. Ir būtinai kiti pagalboms, įgyvendinant šias vertybes. Nėra geresnės vertybių sistemos už Kristaus, tikro istorinio asmens. Nebūtina būti tikintiu krikščioniu pripažinti šį faktą. Pirmieji žmonės jo klausė ir juo sekė, net neįtardami tos dvasinės dimensijos, kurią krikščionys dabar pripažįsta. Šių Kristaus neatbaidė, o kvietė, susidraugavo. Kristaus žodžiai: „Jeigu netikite į mane, tikėkite į darbus, kuriuos darau. Tie darbai yra gydymas, mokymas, atleidimas, vilties, meilės ir ramybės sklaidymas“.

Patikslinimas: viešai pripažinti Jėzaus Kristaus vertybes svarbiausiomis nereikia netikintųjų gydytojų sąžinės prievartavimo. Tai nereikia, kad klerikų valdžios kunigai vadovautų. Kunigai turi grynai dvasinės sielos vados darbo lauką. Tai nereikia krikščioniškos politinės partijos valdžios. Krikščionys veikė, de, ja, dažnai būna ir prasti krikščionys, ir prasti veikėjai. Lietuvoje, kiek teko matyti, išvis nebuvo pakankamų sąlygų gydytojui mokytis ir subręsti krikščioniškame tikėjime. Nemanau, kad lietuvių leistų bet kokiam asmeniui išnaudoti krikščionybę savo asmeniška ambicijai, nes istorinė patirtis lietuvių sąžinę ypač sujaugino šiai blogybei.

Taigi ar gali netikintis, nežinantis ir abejojantis, tarybiškai išaukšti gydytojai pripažinti ir vykdyti krikščioniškas vertybes visuomeniniu pagrindu, ministere

rijos darbo lygyje. Taip, tai vienintelė sistema, kuri pripažįsta kiekvieno žmogaus radikalią lygybę ir apsaugo asmens orumą. Tai vienintelė vertybių sistema, kuri gali panaikinti medikų klasių susikirtimą bei išardyti nomenklaturą. Be to, tai vienintelis būdas įvesti teisingumą ir išvengti pavydo, keršto ir neapykantos veiksmų. Todėl manau, kad pribrendo laikas, kada pati nomenklaturinė klasė jaučia reikala pasisakyti už objektyvų aukščiau negu meilė Lietuvai. Gydytojų idealai neatlaikė savisaugos pagundų. Tai yra svarbi pamoka: meilė Lietuvai, meilė lietuviams nėra pakankama! Dievas moko tuos, kuriuos jis myli. Tai vertinga pamoka.

Žmonės visuomet apvils. Savimeilė visuomet laimės. Puikybė ir gėdumas prasišverbia. Yra tik vienas būdas išlaikyti ištikimybę meilei. Reikia gyventi tuo, kuris yra Meilė, Viltis ir Gėris. Reikia kasdien priimti kūną to, kuris kabo nukankintas ir nuogas ant kryžiaus dėl meilės mums. Teisinga, kad yra daug Kristaus sekėjų, kurie išpažino tikėjimą, bet elgėsi visai kitaip. Reikia pripažinti, kad daug iš jų buvo kryžiuočiai, lenkai, caro valdininkai, net išėjusios lietuvių savivaliavo Lietuvoje. Žmonių silpnybės neneigia Dievo gerumo. Tačiau Dievo pagalba neatima žmogaus laisvės. Ne visi krikščionys bus ištikimi, ne visi apatalai bus ištikimi. Be Kristaus, be šventų gydytojų nėra vilties, kad Lietuvoje būtų sukurta nauja Meilės kultūra, kurios visi trokšta.

Linas Sidrys, M.D.

Silkės ir kiaušinio kova

(Atkelta iš 2 psl.)

suformavusi šią sąžinę (savotiškas vištos – kiaušinio rato variantas). Palyginimo jungtis „kaip“ antroje novelės dalyje yra itin reikšminga.

Grynai siurrealistinės dvasios vaizdai – puošnumo elementai košmarinėje vizijoje: „visi jie buvo gražiai apsitaisę, lyg vos tik palaidoti“. Kažkokio žombių atlidai, lyg barokiniuose Paskutinio teismo paveiksluose. Bet svarbiausias baubas čia – baudžiantysis asmuo. Dievas Marceli visiška svetimas, kaip ir Kušlius, rūstiai šaukiantis iš už dangaus-bažnyčios durų. Abu jie – vienas ir tas pats baisusis Cenzorius.

Iš dangaus į gyvenimą Marcelį grįžta ne kiek nepasikeitęs, nes dangus ir tebuvo tik jos moralinės sąmonės išskleidimas vaizdas. Tik sustiprėjo baumės baimė. Blogi ji taiso blogiu – dabar pavagia šėlis kiaušinius. Padargina nuodėmę – prie trijų pridėdama dar tris. Užkasa juos į smėlį (nei lauke, nei viduj), bet kiaušiniai – ne bulvės, iš žemės jie neišdyg, nepriekšels. Dogmatinėje sąmonėje veltui lauktuose gyvosios moralės žiedų išsiskleidimo. Tai vaisių neduodantis figmedis (Naujas Testamentas).

Taigi archetipiniai simboliai kūrinėje gyvena savo tylų gyvenimą, kurdami sudėtingą gėlmės semantiką, persmelkdami ir susiedami visą kūrinį nematomų prasmių ryšiais, sistemomis. Figuratyviname plane jie paprastai išnyra tik vaizdo krašteliu, kuris gali pasirodyti ir visai nereikšmingas. O kūrinys vis dėlto įdomus, žadina vaizduotę.

Tad akivaizdu, jog simboliai kūrinėje dalyvauja ne kaip kokie ypatingi kodai, kuriuos būtina tiksliai ir vienareikšmiškai iššifruoti, bet kaip lygiavertiai meninės sistemos elementai, neatplėsti nuo stiliumi, atsiskleidžiantys savo prasmėmis tik sąveikoje su kitais elementais ir įgydami gyvybę tik estetiškai funkcijoje. Neįjungti į meninės vaizduotės žaisimą, nenuspalvinti autoriaus individualia dvasia, jie ir liktu kultūrinės archeologijos fosilijomis, mumifikuotais buvusiu vertybių ženklais.

Kultūros ženklai, kaip ir Krėvės silkės ir kiaušinių simbolika, mene kalba ne apie save, bet apie žmogaus gyvenimą, buvusį ir esantį.